

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Але у той же час законом передбачено цілий список прав, обмеження яких заборонено за будь-яких обставин, а саме: рівність конституційних прав і свобод та рівність перед законом; право на громадянство та на зміну громадянства; право на життя; право на повагу до гідності; право на свободу та особисту недоторканність; право надсилати індивідуальні чи колективні письмові звернення та на обґрунтовану відповідь на них; право на житло; на рівні права і обов'язки подружжя у шлюбі та сім'ї; рівність прав дітей незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним; право на судовий захист прав і свобод людини і громадянина; право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди; право знати свої права і обов'язки; гарантія, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи; право на правову допомогу; право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази; неможливість бути двічі притягненому до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення; презумпція невинуватості; гарантія того, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом [2].

Таким чином, проаналізувавши положення Конституції України можна дійти висновку, що перелік прав і свобод людини та громадянина, які не можуть бути обмежені в умовах воєнного або надзвичайного стану, є вичерпним. Всі інші права і свободи людини і громадянина, передбачені Конституцією України, можуть бути обмежені за умови введення воєнного стану. Так, наприклад, може бути обмежено право на недоторканність житла, право на таємницю листування, право на працю, право на освіту.

При цьому слід пам'ятати, що воєнний стан означає можливість законного обмеження прав і свобод громадян та тимчасовий відступ від положень Конвенції з прав і основоположних свобод людини. Однак не обмеження прав і свобод, а можливість такого обмеження у разі необхідності вжити термінові заходи, спрямовані на забезпечення національної безпеки.

1. Славко А. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 41. С. 74–78.

2. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 року. *Офіційний вісник України*. 2014. № 19. Ст. 583).

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 102.

Пашкова Ганна Геннадіївна
старший викладач кафедри
психології та педагогіки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

В умовах слабких демократичних традицій, недосконалість національного законодавства, неефективної діяльності владних інститутів та недостатнього рівня політико-правової культури сучасного перехідного суспільства одним із найнебезпечніших негативних явищ є корупція. Вона вражає всі сфери суспільного життя, сприяє поширенню організованої злочинності, створює соціальну напругу, породжує у населення невпевненість у здатності влади здійснити організаційні та практичні заходи щодо подолання системної кризи в Україні, створює реальну загрозу національній безпеці української держави.

Прихильниками політичного аспекту трактування поняття корупції є М. Тихомиров, К. Абдієв, К. Сурков, В. Євтушевський та інші, які визначають корупцію як зловживання державною владою, посадою та службовим становищем з метою отримання матеріальної винагороди. Вона має характер злочинної дискредитації апарату державного управління: знижується довіра до влади, люди перестають вірити у процедуру її формування; спостерігається відчуження влади від суспільства та громадських інститутів; девальвується значення права та закону як інструментів регулювання громадського життя [1, с.73]. І. Корж вважає, що політична корупція – це особлива форма боротьби за владу, в якій перемагають не політичні інтереси суспільства, а багатомільйонні хабарі. Політична корупція дає змогу конвертувати владу в капітал, а капітал – знову у владу [2, с. 56]. Виходячи з цих визначень, можна зазначити, що політична корупція як системне явище містить у собі правові та економічні деформації державно-владних відносин у суспільстві, особливо в період його трансформації і демократичного транзиту.

Найбільш чітким визначенням політичної корупції є дефініція, запропонована Дж. Крамером. Політичну корупцію Дж. Крамер розглядає як поведінку обраних осіб, покликаних виконувати функції держави, які відходять від формальних компонентів – обов'язків та повноважень, прав і зобов'язань – державної ролі (посади) для того, щоб отримати особисту вигоду [5, с. 214]. Більшість зарубіжних дослідників, які не підтримують думку про матеріальну та економічну мотивацію політичної корупції, стверджують, що політична корупція – це девіантна політична поведінка, яка виражається в нелегітимному використанні панівною політичною елітою державних ресурсів з метою зміцнення своєї влади та збагачення. Отже, корупцію, як соціальне явище, в сучасній науці пов'язують насамперед із дисфункціональністю соціальних процесів у перехідних або транзитивних суспільствах, яка може охоплювати всі сфери соціального простору, що виражається в соціальному феномені, за твердженням О. Стегнія [3, с. 9], «всеохоплюючої корупції». Саме в транзитивних суспільствах (до якого належить і українське суспільство) корупція досягає найвищого рівня розповсюдженості.

Виокремлюючи інституціональний аспект корупції в політичній сфері, можна визначити основні риси цього соціально-політичного явища, які вдало виділив А. Тіньков [4, с. 230–231]. По-перше, поняття політичної корупції тісно пов'язане з поняттям «клієнтізм», що являє собою мережу таких суспільних відносин, за яких особиста вірність патрону важить більше, ніж сучасні альтернативи ринкових відносин, демократичні схеми прийняття рішень, а також професіоналізм державних бюрократій. По-друге, політична корупція має набагато вужче коло осіб, які з нею безпосередньо стикаються (і як об'єкт, і як суб'єкт корупційного діяння), що посилює її латентність. Можна зробити висновок, що політична корупція бере свій початок переважно у вищих політичних колах, відповідно вона не є елементом повсякденного практичного досвіду переважної більшості українських громадян. По-третє, не завжди політична корупція має чітко виражене матеріальне втілення. Винагорода використовується не тільки з особистою метою певної посадової особи, а й у владно-політичних цілях (наприклад підтримка керівництва під час політичних криз або на виборах). По-четверте, дії політичних корупціонерів є універсальними і стосуються різних сфер суспільного життя, адже вони є особами, які мають значні владні повноваження, широке коло знайомств і перебувають у полі дії різного роду мереж політичного впливу.

Отже, інституціоналізація корупційних практик у сфері політики в перехідному українському суспільстві пов'язана із: 1) формуванням політичних еліт за критерієм групування навколо олігархічних фінансово-промислових груп з метою лобювання власних групових інтересів у всіх гілках влади; 2) створенням корупційних мереж і схем з метою збільшення можливостей доступу до державних ресурсів; 3) легітимізацією корупційних практик як політичних технологій у виборчому процесі.

Для виокремлення особливостей прояву і форм політичної корупції було проведено експертне опитування серед політологів, представників політичних партій, державних посадовців м. Дніпро (грудень 2018 р., n=50).

Взагалі експерти визначають високий рівень поширеності корупції в українському суспільстві – 4,1 балів (при найвищій оцінці в 5 балів). На думку експертів, найбільший показник корумпованості мають судова і законодавча гілки влади, а також великий бізнес, представлений олігархічними фінансово-промисловими групами, і політичні партії, які, власне, і лобюють ці групи. З іншого боку, високий показник корумпованості у фіскальній і митній службах свідчить про визнання існування певних корупційних схем і практик, які підтримуються органами центральної державної влади (виконавча гілка влади).

Для виокремлення основних розповсюджених форм прояву політичної корупції в Україні експертам було запропоновано відповісти на відкрите питання «Які, на Вашу думку, найбільш розповсюджені форми прояву політичної корупції в Україні?». Всього було отримано 88 відповідей. Контент-аналіз висловлювань дозволив виділити 7 основних груп (рис. 1).

Рис. 1. Основні форми прояву політичної корупції в Україні (результати контент-аналізу відповідей експертів)

Таким чином, можна виділити такі умови і особливості прояву форм політичних корупційних практик у транзитивному українському суспільстві: 1) система державного управління збудована за принципом «клієнтизму», як мережі суспільних відносин між впливовими фінансово-промисловими групами, що створює умови для легітимізації корупційних практик на рівні держави, лише декларуючи демократичний транзит; 2) інституціоналізація корупції здійснюється через злиття великих олігархічних бізнесових груп і представників виконавчої і законодавчої влади, захищаючи власне корпоративні інтереси.

1. Вешняков А.А. Свободные и демократические выборы как преграда политической коррупции // Организованная преступность, терроризм и коррупция: Криминологический ежеквартальный альманах. Вып. 1. Москва: Юристъ, 2003. С. 73–75.

2. Корж І. Політична корупція та правова безпека України. *Право України*. 2009. № 6. С. 55–60.

3. Стегній О.Г. Феномен всеохоплюючої корумпованості в сучасному українському суспільстві. *Український соціум*. 2012. № 1(40). С. 7–22.

4. Тіньков А. Політична корупція в системі державного управління: українські реалії. *Вісник Національної академії державного управління. Політологія і право*. 2010. №1. С. 227–234.

5. Kramer J. Political Corruption in USSR. *Political Research Quarterly*. 1977. № 30. P. 213–224.

Повар Олександр Васильович

викладач кафедри службово-бойового застосування підрозділів Національної гвардії України Київського факультету Національної академії Національної гвардії України

РОЗВИТОК ТА СТАНОВЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ВІД ДАВНІХ ЧАСІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

Дипломатична служба України – важливий сектор державної служби, що забезпечує практичну реалізацію зовнішньої політики України, представляє та захищає національні інтереси нашої держави у сфері міждержавних відносин, і неодмінно права та свободи громадян, які перебувають за територією України. Дипломатична служба – це потужний і важливий інструмент реалізації національних інтересів нашої держави і наразі став особливим видом професійної діяльності.

Як зазначає авторитетний діяч вітчизняної дипломатичної служби Г.Й. Удовенко: «Без ретельного, об'єктивного вивчення історії української дипломатії важко адекватно збагнути логіку сучасних історичних подій, зокрема й становлення зовнішньої політики України» [1].

На українських землях дипломатичні традиції пов'язані зі становленням і розвитком Київської Русі, які успадкувало й розвинуло Військо Запорозьке, зокрема старшинська рада на чолі з гетьманом і Генеральна військова канцелярія Української козацької держави 1648–1657, які відповідно управляли й здійснювали поточну дипломатичну діяльність [2].

Основи новітньої української дипломатичної служби закладено в добу Української національно-демократичної революції 1917–1921, коли створювались умови для розгортання міжнародної співпраці в національних інтересах України, зокрема формувалися зовнішньополітичні інституції українських державних утворень (перше з них – Генеральне секретарство міжнарод-